

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
ESTONIAN CHAMBER OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Pr Ülle Madise
Õiguskantsler
info@oiguskantsler.ee

Meie: 11.04.2023 nr 13

Pöördumine seoses Lille Kodus aset leidnud väärkohtlemise juhtumitega

Eesti on tunnistanud ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni ratifitseerimisega vajadust edendada ja kaitsta kõigi puuetega inimeste inimõigusi, sealhulgas tugevamat toetamist vajavate inimeste inimõigusi. Rakvere Lille Kodus teenusel viibinud lapsed vajasid oma keeruliste erivajaduste tõttu tugevamat toetamist ja riigi kaitset. Riik võttis endale teenuse pakkumisega kohustuse tagada lastele teenusel viibimisel nende arengut toetav turvaline kodusarnane keskkond. Eesti on ühinenud piinamise ning muude julmade, ebainimlike või väarikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooniga. Lille Kodus riigi poolt korraldatud ja finantseeritud teenusel viibinud lapsed kogesid julma, ebainimlikku ja väarikust alandavat kohtlemist. Eesti Puuetega Inimeste Koja hinnangul on tehtud kohtuotsus kriminaalasjas nr 1-22-6565 (21740000054) kannatanute suhtes ebaõiglaselt tagasihoidlik (karistused maksimaalselt 1,6 aastat vangistust maksimaalselt 3 aastase tähtajaga), nende kannatusi mitte piisaval määral arvesse võttev ning riivab kodanike õigus- ja õiglustunnet.

Kohtuotsusest selgub, et süüdimõistetud põhjustasid lastele korduvalt, pidevalt, teadlikult ja tahtlikult tervisekahjustusi, füüsilist valu ja hirmu. Kõik alaealised olid erivajadusega ning nende põhivajaduste rahuldamine, toimetulek ja heaolu sõltusid otseselt süüdimõistetutest.

Prokurör Sirje Merilo selgitas meedias (EPL, 23.03.23) karistusteni jõudmist järgmiselt: “Selles juhtumis tegi tõendamise keeruliseks fakt, et kannatanud ei saanud enda eest seista ega ka hiljem uurijatele juhtunu kohta ütlusi anda.” Eesti Puuetega Inimeste Koda ei saa nõus olla, et karistuste leebust saaks põhjendada sellega, et kannatanud ei olnud võimelised oma kannatuste ulatust ise kirjeldama, kinnitama ja väljendama. Toimunud väärkohtlemise episoodid on dokumenteeritud ja tõendatud ning ilmselgelt peab olema nii prokuratuuril kui kohtusüsteemil kogemusi, kuidas sellisel puhul õiglaselt inimesele põhjustatud kannatusi hinnata. Kui samalaadne väärkohtlemine oleks aset leidnud näiteks lasteaia sõimerühmas, kus laste eneseväljendus ja ümbritseva mõistmine ei pruugi veel enda selgeks tegemiseks piisav olla, ei oleks suure tõenäosusega selline lõpplahendus võimalik olnud. Rõhutame, et intellektipuudega inimesed on teistega inimestega võrdsed. Intellektipuudega inimeste võime toimunud ja toimuvat mõista on puude ulatusest sõltuvalt piiratud, kuid inimestena tunnevad nad väärkohtlemise puhul samamoodi valu ja hirmu ning peavad traumaatiliste sündmuste puhul abi ja tuge saama. Ka pelgalt üks kohtuotsuses kirjeldatud episoodidest on piisav, et tekitada pikaajaline trauma, põhjustada edaspidiseid käitumis-, suhtlemis- ja arenguprobleeme. Kahjuks täpselt seda süstemaatiline väärkohtlemine põhjustanud on.

Avalikust informatsioonist, sh kohtuotsusest, ei selgu, millist abi said peale toimunud sündmusid kannatanud ise. Meile teadaolevalt pakuti lapsevanematele piiratud mahus taastava õiguse vestluseid ja teraapiat, kuid kannatanud ei saanud väärkohtlemise järgselt ei teenuseosutaja ega teenuse osutamise eest vastutava Sotsiaalkindlustusameti poolt vajalikke sekkumisi ega tuge. Selgitame, et iga inimene vajab taoliste üleelamiste järgselt tuge ning see, et tegemist on intellektipuude ja autismispektrihäirega inimestega, ei vähenda kuidagi nende traumadega tegelemise vajadust. Arvestades kannatanute erivajadusi, tulnuks koheselt ja järjepidevalt oma ala ekspertide tuge pakkuda. Meile teadaolevalt ei ole üleelamistele keskendunud pikaajalisi sekkumisi (nt traumatööd tundva terapeudi poolt loov- või kunstiteraapia) kannatanutele tänaseni pakutud.

Kohtuotsusest ei selgu, et kannatanute kasuks oleks välja mõistetud hüvitis. Meie hinnangul ei ole kannatanute huvid olnud protsessis piisavalt esindatud ning kannatanute lähedased piisavalt toetatud. Meile teadaoleva info pinnalt ei nõustatud kannatanute lähedasi tsiviilhagi esitamise

võimaluste osas. Selgitame, et lapsevanemate jaoks oli toimunu äärmiselt traumeeriv ning teadlikkus ja suutlikkus ise tsiviilhagi esitamise võimaluste kohta infot otsida oli arusaadavalt häiritud.

ÜRO PIK alusel on Eesti kohustatud tagama puuetega inimestele teistega võrdsetel alustel juurdepääsu õigusemõistmisele, võimaldades ka menetluslikke või vanusele vastavaid abinõusid, et hõlbustada nende otsest ja kaudset osalemist kohtumenetluses, juurdluses ja teistes ettevalmistavates etappides. Kohus toob oma otsuses välja, et kuna sõlmitud on kokkulepe, puudub vajadus täiendava seisukoha kujundamiseks. Oleme seisukohal, et kohus oleks siinkohal saanud kasutada õigust kokkulepitut mitte kinnitada.

Eesti on ka ÜRO PIK alusel kohustatud võtma mh kohtulikke meetmeid, et teiste inimestega võrdsetel alustel vältida puuetega inimeste suhtes piinamise või julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise rakendamist. Määratud karistused ei ole piisavad, et tulevasi taolisi olukordi nii asutustes kui kahjuks ka kodudes ära hoida, ning annab ühiskonnale väärtushinnangute ja abitus seisundis olevate puuetega inimeste võrdse kohtlemise osas vale signaali. Samuti ei nähtu kohtuotsusest, et süüdimõistetud peaksid läbima sotsiaalprogramme või muid sekkumisi vägivaldse käitumisega tegelemiseks. Karistusandmed kantakse karistusregistrist arhiivi kui tähtajalisest vangistusest tingimisi vabastamise korral määratud katseaja lõppemisest on möödunud kolm aastat. See tähendab, et peale seda on süüdimõistetutel võimalus taas puuetega inimestega seotud valdkondades töötada. Tunneme selle pärast suurt muret, sest ka kriminaalmenetluse toimumise ajal töötas vähemalt üks tänaseks süüdimõistetu peale Lille Kodus töötamist ja enne kohtuotsuse tegemist intellektipuudega lastele mõeldud haridusasutuses. Sellest järeldub, et inimesel puudus kahetsus ning arusaam, et tema teod olid seadusega vastuolus, põhjustasid nii kannatanutele kui nende lähedastele pikaajalisi ja võimalik, et ka pöördumatu mõjuga tervisekahjusid ning ta pidas end endiselt sobivaks inimeseks töötamiseks suure abi- ja toetusvajadusega lastega. Ei ole alust arvata, et peale karistuse registrist arhiveerimist ei võiks ta taas samasse valdkonda tööle kandideerida ja kahjuks ka valituks osutada, sest ka praegusel juhul oli tööandja käimasolevast kriminaalmenetlusest teadlik. See näitab, et inimeste suhtumine puuetega inimeste väärkohtlemisse vajab kahjuks isegi sotsiaal- ja haridusvaldkonna juhtide seas tõsiselt ülevaatamist.

Soovime õiguskantsleri hinnangut, kas Rakvere Lille Kodus toimunud väärkohtlemise järgselt on erinevate institutsioonide poolt kannatanute toetamisel, sh ka kriminaalmenetluse käigus ning kohtumenetluses kokkuleppe sõlmimisel ja karistuse määramisel toimunud diskrimineerimine tulenevalt kannatanute puudest. Eesti on ÜRO PIK-i ratifitseerimisega tunnistanud, et isiku diskrimineerimine mis tahes puude alusel on inimese loomupärase väärikuse ja väärtuse rikkumine.

Lugupidamisega

(digitaalselt allkirjastatud)

Maarja Kraiss-Leosk

Tegevjuht

Eesti Puuetega Inimeste Koda